

Sprogpsykologi. Udvalgte kerneemner. Redigeret af Marianne Rathje og Linda Svenstrup. Københavns Universitet: Museum Tusulanums Forlag, 2004.

Anmeldt av Astri Heen Wold

Festskrift eller fagbok

Denne boken presenteres som en fagbok om sprogpsykologi. Det sies på bokas bakside at det ikke tidligere har vært 'utgivet noget samlet værk på dansk om sprogpsykologiens kerneemner' og at boka 'henvender seg til alle med interesse i sprog, psykologi og kommunikasjon – studerende så vel som forskere og andre interesserede'. Boka er tilegnet Jesper Hermann som 'siden 1969 [har] stået i spidsen for sprogpsykologien ved Københavns Universitet' (forord). Den er gitt ut i forbindelse med hans 60 års dag for å hylle ham for det arbeidet han har gjort. Boka inneholder 16 artikler og en Tabula gratulatoria. Artiklene er skrevet av forfattere som 'enten har en uddannelse i sprogpsykologi, eller som gennem mange år har haft en nær tilknytning til faget' (forord). Tilegning av fagbøker til sentrale fagpersoner er naturligvis helt i orden. Men når jeg leser denne boka, leser jeg inn i den at den primært er skrevet som et *festskrift*, og at funksjonen å skulle hylle har hatt prioritet over siktemålet om å lage en god og representativ fagbok.

Det bør legges til at det er jeg som kaller boka 'festskrift'. Ordet forekommer ikke i presentasjonen av boka – hverken på forsiden, baksiden eller i forordet. Det burde det kanskje ha gjort for å gi leseren en klarere forventning med hensyn til hvilken type bok man har foran seg? For bokas karakter gjør den klart til et 'festskrift' – med 'festskriftets' vanlige problemer som varierende kvalitet, svak sammenheng mellom arbeidene samt varierende krav til forkunnskaper og dermed uklar målgruppe. Disse temaene skal jeg komme tilbake til.

Bokas doble siktemål, som fagbok og som personlig hyllest, er derfor ikke godt forent i dette tilfellet, og jeg synes ikke den er lett å anmelde. Som 'festskrift' kunne den blitt vurdert ut fra den lokale funksjon den kunne ha - som positiv stimulering for et miljø, som styrking av samarbeidsrelasjoner, som 'blomsterbukett' til Jesper

Hermann og lignende. Denne boka burde sannsynligvis vært vurdert på et slikt grunnlag. Dette kan jeg imidlertid ikke gjøre, fordi jeg ikke kjenner miljøet. Jeg må derfor anmelde boka som fagbok, og gjør det med noe ubehag fordi den kanskje vurderes på feil premisser – dog på de premissene redaktørene selv gir gjennom sin presentasjon av boka på omslaget.

Boka vurdert som fagbok

Som fagbok, er boka svak. Artikkene i den er av meget varierende kvalitet. Noen av artiklene er interessante og gode, og jeg skal med glede henvise studenter og kollegaer til dem. Mine personlige favoritter har vært Hanne Ruus 'Det er da indlysende? Til det empiriske grundlag for den kognitive semantik' og Dorthe Duncker "'Som at gå i Jesus' fodspor". Den integrerede kommunikationsproces'. Andre artikler har mer karakter av korte, raske og temmelig uferdige innlegg som ikke hører hjemme i en bok om 'Sprogpsykologi. Udvalgte kerneemner' – om man da oppfatter tittelen som en vanlig fagboktittel.

Innholdet i boka virker også relativt spesielt i forhold til det man med et internasjonalt blikk kunne forvente å finne under bokas tittel 'Sprogpsykologi. Udvalgte kerneemner'. Med en slik tittel ville man forvente at artiklene tok for seg temaer som står sentralt i språkpsykologien, og at man ville prøve å gi en form for presentasjon av feltet. Forventningen om en slik målsetting styrkes ytterligere ved at det på bokas bakside blir fremhevet at det ikke tidligere har vært utgitt en bok om språkpsykologiens kjerneemner på dansk. Etter min oppfatning innfrir ikke boka slike forventninger. Mange av artiklene fokuserer på 'forståelse', og dette er naturligvis et kjerneemne i språkpsykologi, for – som Frans Gregersen uttrykker det i artikkelen 'Fem eller seks slags forståelse' – så er 'Forståelse et oplagt mødested for psykolog og sprogforsker' (s. 67). Men flere av temaene som behandles, virker veldig spesielle. Et eksempel er Lis Nielsen 'Sprogpsykologien i dannelsens optik'. Hun sier om artikkelen at (s. 159) 'Det er med inspiration fra Hans Lipps' sprogfilosofi, at forholdet mellem filosofisk antropologi, dannelse og sprogpsykologi vil blive diskuteret i denne artikel i vor tids kontekst'. Jeg har aldri møtt

en tilsvarende diskusjon i noen annen bok om språkpsykologi. Og dette kan jo være en meget god grunn til å drøfte problematikken. Men i hvilken bok? Under hvilken boktittel? Skrevet for hvem? Også Lars Brinks artikkel om 'Hyperkorreksjon, hyperperegrinisme og hypernaturalisering' oppfatter jeg som temmelig spesiell i språkpsykologisk sammenheng.

Andre temaer kunne med fordel vært inkludert. Med bakgrunn i egne interesser savner jeg et kapittel om språk og kommunikasjon fra et utviklingspsykologisk perspektiv. Det finner man i flere bøker om språkpsykologi (se for eksempel Rommetveit 1972; Tomasello 1998). Et annet tema det nå er naturlig å etterlyse i bøker om språkpsykologiens kjerneemner, er tospråklighets-/flerspråklighets-temaer. Slike temaer finner man sjelden i slike bøker. Men i vår globaliserte verden er det å forholde seg til flere språk ganske så alminnelig (Baker 2001), og dette burde avspeiles i tematiske valg. Innenfor tospråklighetsforskningen møtes også psykologi og språkforskning på interessante måter. For eksempel viser analyser av språkvalg og kodeskrifte fra studier av ungdommer med tyrkisk familiebakgrunn i Køge at dette er av sentral betydning for ungdommenes sosiale liv og sosiale relasjoner (Jørgensen 2003).

Boka presenterer seg som en bok som henvender seg til alle med interesse for språk, psykologi og kommunikasjon (omslagets bakside). Jeg tror imidlertid at mange av kapitlene, eller deler av kapitlene, vil være vanskelige å forstå for en leser uten spesielle forkunnskaper. I flere tilfeller faller de vanskelige også for meg som har lang fartstid innenfor området språkpsykologi. De tidligere nevnte kapitlene til Nielsen og Brink kan igjen gi eksempler. Diskusjonene om Kants antropologi som er å finne i Nielsens artikkel, er vanskelige. I Brinks artikkel brukes det hyppig svært detaljerte representasjoner av ords uttale. Jeg kan ikke følge Brink her. Og jeg må innrømme at jeg ikke visste hva ordet 'hyperperegrinisme', som står i artikkelens tittel, betydde før jeg hadde lest artikkelen. Frans Gregersen 'Fem eller seks slags forståelse' kan stå som en motpol til disse to artiklene. Her er temaet meget sentralt og fremstillingen lettfattelig.

Kapitlene i boka er organisert under fire hovedtemaer: 'Mennesket i sproget', 'Forståelser og betydninger', 'Sprogfilosofi' og 'Perspektiver på kommunikation', og denne inndelingen er i seg selv tankevekkende.

Så vidt jeg skjønner avspeiler i det minste to av disse temaene temmelig direkte Jesper Hermanns arbeider. 'Mennesket i sproget' er tittelen på Hermanns bok fra 1992 og 'Forståelser og betydninger' viser direkte til en tematikk Hermann har diskutert både i denne boka, i artikkelen 'Dialogiske forståelser og deres grundlag' fra 1997 og også i artikkelen 'Betydning og forståelse' (1995). Gjennom denne tematiske inndelingen gis boka et lokalt preg. Inndelingen er imidlertid relativt spesiell, og den er ikke med på å vise linjer fra de temaene som behandles, og til internasjonal litteratur. Man må også kunne spørre om det er naturlig å finne et underområde som benevnes 'Sprogfilosofi' når man behandler sprogpsykologiens kjerneemner.

Redaktørene, Marianne Rathje og Linda Svenstrup, kunne med fordel tatt en sterkere styring med denne boka. Dette gjelder både utvelgelse av temaer, fremstillingsform og de mer formelle sidene ved boka. Det burde vært et krav at alle artiklene hadde en slik tyngde at de krevde referanser. I to av bokas artikler mangler dette helt. Flere av artiklene henviser til Jesper Hermann på personlige og ganske uformelle måter. Det ville styrket den faglige kvaliteten på boka om stoffet som forteller om Jesper Hermann, var samlet og hadde fått plass for eksempel i et utvidet forord eller et etterord.

Interskandinaviske kontakter innen språkpsykologi

Til tross for at boka samlet sett er ganske svak, har jeg lest den med nysgjerrighet. Jeg har selv arbeidet med språkpsykologiske emner ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo siden midten av 1960 årene, sterkt inspirert av Ragnar Rommetveits arbeider (se for eksempel Hagtvet og Wold 2003; Rommetveit 1968, 1972, 1974; Wold 1978, 1992a). Da jeg ble forespurt om å anmelde en dansk bok om språkpsykologi, ble jeg pinlig påminnet om at jeg visste meget lite om hva danske språkpsykologer arbeidet med, og hvilke tilnærminger som karakteriserer deres arbeider. Jeg tok derfor imot anmeldelsesoppdraget som en god anledning til å bli nærmere kjent med et annet skandinavisk lands fagtradisjon innenfor 'mitt' fagområde. Svensk fagtradisjon kjente jeg langt bedre, blant annet gjennom sterke kontakter mellom Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo og Tema

Kommunikation ved Linköping Universitet, hvor Per Linell har vært, og er, en sentral fagperson (se for eksempel Linell 1992, 1998).

Hva har så denne lesing av 'Sprogpsykologi' og noen supplerende tekster (Hermann 1992, 1995, 1997) fortalt meg om dansk språkpsykologi? Før jeg prøver å besvare dette spørsmålet, er det imidlertid behov for noen refleksjoner rundt selve begrepet 'språkpsykologi'. Begrepet er i seg selv temmelig uklart, slik som redaktørene også sier i forordet til boka, men man kan kanskje grovt sett inndele innfallsvinklene i de som bygger på monologiske og de som bygger på dialogiske tilnærminger til studiet av språk (Wold 1992b). Den monologiske tradisjonen har internasjonalt vært den rådende. Sentralt her er at språk studeres som et individualpsykologisk og kognitivt fenomen, hvor begreper knyttet opp til informasjonsprosessering står sentralt. En slik tilnærming kan man for eksempel finne hos Harley (1995) 'The psychology of language. From data to theory' og hos Singer (1990) 'Psychology of language. An introduction to sentence and discourse processes'. I motsetning til den monologiske tradisjon tar den dialogiske utgangspunkt i at språk må studeres innen rammen av kommunikasjon - som del av en sosialpsykologisk prosess hvor målet er intersubjektivitet mellom deltagerne. Et sentralt element i den dialogiske tilnærming er oppfatning av ords mening som åpen, dynamisk og kontekstuel bestemt (Hagtvedt og Wold 2003; Rommetveit 1992). I de senere årene har man innen den dialogiske tilnærming kunne finne hyppige referanser til forskere som Bakhtin, Vološinov og Vygotsky. Grundigere analyser av forskjellene mellom en monologisk og en dialogisk tilnærming kan man finne hos Linell (1998) og i mange av Rommetveits arbeider, for eksempel i Rommetveit (1988). I Skandinavia har en dialogisk tilnærming til språk vært sterkt representert ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo med utgangspunkt i Ragnar Rommetveits arbeider og ved Tema Kommunikation i Linköping, hvor Per Linell har vært en meget sentral fagperson. Det dialogiske perspektivet på språk og kommunikasjon finner man også representert i tre bøker som Markova med flere har redigert (Markova og Foppa 1990, 1991; Markova, Graumann og Foppa 1995). Bidragsyterne til disse bøkene kommer hovedsakelig fra europeiske land, og alle bøkene inneholder arbeider av både

Rommetveit og Linell. Hvordan vil jeg så plassere denne danske boka om språkpsykologi innen en slik referanseramme?

I forordet til boka kommer det klart fram at fokus er på studiet av språk som del av en kommunikasjonsprosess og med et dialogisk perspektiv: 'På samme måte anskues kommunikasjonsprosessen i sprogpsykologien dialogisk som et samspill mellom både dem der kommunikerer, og den situation kommunikationen foregår i' (s. 7). Jeg finner i denne opptakten til boka derfor klar familielikheter i tilnærming til den nevnte svenske og norske dialogiske tilnærming. Men det som videre forundrer, er at boka har meget få eksplisitte referanser til svenske og norske arbeider innenfor de nevnte dialogiske tradisjonene. Det finnes for eksempel bare en referanse til en sentral teoretiker som Ragnar Rommetveit i hele boka. Den finnes i en artikkel av Lars Henriksen om 'Er nogle sprog bedre end andre? En – kættersk – sprogpsykologisk problemstilling' og er en referanse til Rommetveits 'Språk, tanke og kommunikasjon. En innføring i språkpsykologi og psykolingvistik', utgitt i 1972. Når det gjelder svenske referanser, finnes en artikkel med direkte tilknytning til Tema Kommunikation, nemlig Marianne Rathjes 'Misforståelser og ikkeforståelser i tre generationer'. Denne artikkel er både metodisk og teoretisk forankret innenfor forskningstradisjonen ved Tema Kommunikation og her finnes referanser til Linell. Men ellers er referanser til arbeider fra den omfattende forskningsvirksomheten ved Tema Kommunikation (jfr. oversikt laget i forbindelse med Per Linells 60-års dag) så vidt jeg kan se helt fraværende i resten av boka. Det er i denne sammenheng interessant å merke seg at Jesper Hermann i 'Mennesket i sproget' i 1992 viser til Rommetveits 'Språk, tanke og kommunikasjon' som en inspirasjonskilde (s. 8). Videre påpeker han i en artikkel fra 1997 om 'Dialogiske forståelser og deres grundlag' at hans egen forståelse av 'forståelse' har blitt påvirket av at han, blant annet, er blitt bedre kjent med 'international forståelsesforskning' (1997:118). Når det gjelder internasjonal forståelsesforskning refererer han nettopp til de bøkene som Markova med flere har redigert, og som jeg har henvist til her.

Som nevnt, er 'forståelse' et hyppig forekommende tema i denne boken. 'Forståelse' eller beslektede begreper som 'mening' og 'intersubjektivitet' er også sentrale i svensk og norsk forskning innenfor den dialogiske tilnærming. På samme måte som Hermann erkjenner at

kunnskap om denne forskningen har økt hans forståelse, kan man argumentere for at kunnskap om disse forskningstradisjonene ville kunne ha styrket flere av de analysene som presenteres i boka. Jeg ser for eksempel klare forbindelseslinjer mellom Frans Gregersens diskusjoner av ulike former for forståelser og Rommetveits diskusjoner av ords mening (Hagtvet og Wold 2003; Rommetveit 1972, 1992). Det er også tankevekkende å lese Ole Ravnholt 'Grammatik og forståelse', som drøfter det han kaller 'meddelelsesstruktur'. Ragnar Rommetveit har diskutert lignende temaer under begrepet 'budskapsstruktur' (i engelske arbeider: 'message structure') (Rommetveit 1972, 1974; Wold 1978). Ravnholts tilnærming er riktignok sterkt preget av kognitiv psykologi, bruker hyppig ord som 'representation' og er relativt monologisk i sin tilnærming, mens Rommetveits tilnærming er dialogisk.

Innenfor dialogiske tilnærminger finner man i dag, som nevnt, ofte referanser til Bakhtin, Vološinov og Vygotsky. Heller ikke slike referanser finner man i denne boka. Det er også overraskende. Det er ekstra overraskende at det mangler slike tilknytningspunkter til russiske forskere fordi jeg er kjent med at man i dansk psykologi ofte har referert til andre russiske forskere som, for eksempel, Luria.

Sammenligningen mellom norsk/svensk og dansk språkpsykologi har vært urettferdig asymmetrisk. Jeg leter etter perspektiver og temaer jeg er fortrolig med i norsk/svensk forskning – kanskje primært norsk. En dansk språkpsykolog kunne på tilsvarende måte ha lett etter temaer hun/han fant sentrale. Kanskje ville personen blitt skuffet. Jeg finner ingen referanser til danske forskere i, for eksempel, Rommetveit (1992, 2004). Personlig vil jeg ta med meg noen ideer om danske forskningstradisjoner som jeg burde bli bedre kjent med, etter lesing av denne boken. Et eksempel er det Gregersen (s.75) kaller 'sprogholdningsforskning', og hvor han skriver at Danmark står sterkt internasjonalt.

Konklusjon

Om jeg så ganske kort skulle oppsummere, er min konklusjon at man i denne boka ikke klarer å forene det doble siktemål med å skrive en

REVIEW

gratulasjonsbok og en fagbok. Boka blir mest det første, men presenteres som det siste. Vurdert som fagbok, virker boka lokal og lite representativ for internasjonal 'sprogpsykologi'. I tillegg er det tankevekkende å registrere hvor sjelden boka avspeiler kontakt mellom språkpsykologien i Danmark og studier av språk og kommunikasjon i Norge og Sverige. Men det er viktig å understreke at boka også inneholder noen gode og interessante fagartikler.

*Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo*

Litteratur

- Baker, C. 2001 *Foundation of bilingual education and bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Hagtvet, B.E. & A.H. Wold. 2003. On the dialogical basis of meaning: Inquiries into Ragnar Rommetveit's writings on language, thought and communication. *Mind, Culture and Activity: An International Journal*, 10.186-204.
- Harley, T.A. 1995. *The psychology of language. From data to theory*. Hove: Erlbaum (UK) Taylor and Francis.
- Hermann, J. 1992. *Mennesket i sproget. Sprogpsykologiens sprogbrugere*. København: Gyldendal.
- Hermann, J. 1995. *Betydning og forståelse. I: Stort og småt om små og store. Festskrift til Hans Vejleskov 23. november 1995*. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Hermann, J. 1997. *Dialogiske forståelser og et teoretisk grundlag for dem. I: P. Widell & M. Kunøe (red.), 6. Møde om udforskningen af dansk sprog til minde om Peter Skautrup 1896-1996*. Århus: Aarhus Universitet.
- Jørgensen, J. Normann (red.). 2004. *Bilingualism and social relations: Turkish speakers in North Western Europe*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Linell, P. 1992. *The embeddedness of decontextualization in the context of social practices. I: A.H. Wold (red.), The dialogical alternative. Towards a theory of language and mind*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Linell, P. 1998. *Approaching dialogue: talk, interaction and contexts in dialogical perspective*. Amsterdam: John Benjamins.
- Markova, I. & K. Foppa (red.). 1990. *The dynamics of dialogue*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

REVIEW

- Markova, I. & K. Foppa (red.). 1991. *Asymmetries in dialogue*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Markova, I., C.F. Graumann & K. Foppa (red.). 1995. *Mutualities in dialogue*. Cambridge: Cambridge University Press.
- N.N. Per Linell. *Handledare och vän. Skrevet i forbindelse med Per Linells 60 års dag 15 mai 2004*.
- Rommetveit, R. 1968. *Words, meanings and messages. Theory and experiments in psycholinguistics*. New York: Academic Press.
- Rommetveit, R. 1972. *Språk, tanke og kommunikasjon. Ei innføring i språkpsykologi og psykolingvistik*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rommetveit, R. 1974. *On message structure. A framework for the study of language and communication*. London: Wiley.
- Rommetveit, R. 1988. *On human beings, computers, and representational-computational versus hermeneutic-dialogical approaches to human cognition and communication*. I: H. Sinding-Larsen (red.), *Artificial intelligence and language. Old questions in a new key*. Oslo: Tano.
- Rommetveit, R. 1992. *Outlines of a dialogically based social-cognitive approach to human cognition and communication*. I: A.H. Wold (red.), *The dialogical alternative. Towards a theory of language and mind*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Rommetveit, R. 2004. *Om dialogisme og relasjonen mellom individuell psyke og kulturelt kollektiv*. I: I. Frønes & T.S. Wetlesen (red.), *Dialog, selv og samfunn*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Singer, M. 1990. *Psychology of language. An introduction to sentence and discourse processes*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Tomasello, M. (red.). 1998. *The new psychology of language. Cognitive and functional approaches to language structure*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Wold, A.H. 1978. *Decoding oral language*. London: Academic Press.
- Wold, A.H. (red.). 1992a. *The dialogical alternative. Towards a theory of language and mind*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Wold, A.H. 1992b. *Introduction*. I: A.H. Wold (red.), *The dialogical alternative. Towards a theory of language and mind*. Oslo: Scandinavian University Press.